

Odkaz ľudovýchovných aktivít Samuela Jurkoviča a Jozefa Miloslava Hurbana pre andragogiku

*PhDr. Lea Szabová-Šírová, PhD.
Filozofická fakulta
Univerzity Komenského v Bratislave*

Anotácia

Štúdia analyzuje ľudovýchovné aktivity Samuela Jurkoviča a Jozefa Miloslava Hurbana s cieľom poukázať na ich význam a prínos pre rozvoj teórie a praxe edukácie dospelých. Odhaľuje osobnostný vklad Samuela Jurkoviča a Jozefa Miloslava Hurbana do systému ľudovýchovy.

Annotation

The study analyzes the educational activities of Samuel Jurkovic and Jozef Miloslav Hurban to highlight their importance and contribution to the development of the theory and practice of adult education. It reveals the personal contribution of Samuel Jurkovic and Jozef Miloslav Hurban to the system of adult education.

Kľúčové slová

Samuel Jurkovič, Jozef Miloslav Hurban, ľudovýchova, edukácia dospelých, andragogika.

Key words

Samuel Jurkovič, Jozef Miloslav Hurban, folk education, adult education, andragogy.

Úvod

Riešenie súčasných teoretických a praktických otázok výchovy a vzdelávania dospelých si nemožno predstaviť bez pohľadu nazad i do vzdialenejšej minulosti, v ktorej sa systém výchovy a vzdelávania dospelých začal konštituovať. Je totiž prirodzené, že každý vedný odbor sa v skúmaní problémov súčasnosti orientuje na minulosť a hľadá v nej nielen príčinné súvislosti historických a súčasných javov, ale aj potrebné podnety a ponaučenia (Pasiar, 1975, s. 15). Možno len súhlasiť so slovami Š. Pasiara a doplniť, že potrebné podnety a ponaučenia je možné nájsť v konkrétnych tvorivých činoch a aktivitách realizovaných v súvislosti s výchovou a vzdelávaním dospelých. Za nimi stoja vždy ľudia so svojimi vedomosťami, schopnosťami, skúsenosťami, tvorivosťou, úsilím, vôľou a odvahou podnecovať zmenu životnej reality ľudí v lepšiu. A o tých je náš príspevok.

Slovenské dejiny výchovy a vzdelávania dospelých sú bohaté na osobnosti, ktoré prispeli k rozvoju výchovy a vzdelávania dospelých. V našom príspevku obraciame pozornosť do 19. storočia na dve významné osobnosti, ktoré spájala ich účasť na ľudovýchovnom pôsobení. Ide o **Samuela Jurkoviča (1796-1873) a Jozefa Miloslava Hurbana (1817-1888)**.

J. Perhács (2011, s. 12) chápe **ľudovýchovu** ako zámernú a cieľavedomú výchovnú a vzdelávaciu aktivitu slovenských vzdelancov v podmienkach hospodárskeho, sociálneho a národnostného útlaku. J. Perhács a P. Paška (1995, s. 9) pojmom ľudovýchova vymedzujú zámerné a cieľavedomé výchovné pôsobenie na skupiny obyvateľstva i jednotlivcov skúsenejšími a vzdelanejšími členmi spoločnosti, ako aj podnecovanie k vlastnému tvorivému mysleniu a konaniu. Obaja autori zhodne uvádzajú, že ľudovýchovné pôsobenie bolo závislé od úsilia konkrétnych vzdelancov a ich aktivizácie v prospech ľudovýchovných cieľov.

Samuel Jurkovič a Jozef Miloslav Hurban patrili medzi významných predstaviteľov tzv. **štúrovskej generácie**. J. Perhács a P. Paška (1995, s. 17-18) uvádzajú, že generácia štúrovcov sa podujala na rozvíjanie tvorivej práce medzi ľuďmi. „Štúrovci nadviazali na Juraja Fándlyho, Jána Kollára a iných osvietencov, ktorí položili základy ľudovýchovy na Slovensku (Pasiar, 1956, s. 304). Ich ľudovýchovný prínos bol však väčší a ľudovýchove dávali kvalitatívne nový obsah a formy. Š. Pasiar (1952, s. 54) to vyjadruje slovami, že „ak osvietenci pohýbali slovenským verejným životom, tak romantickí štúrovci tento pohyb zdvojnásobili až strojnásobili“.

Obaja páni sa stali na dlhé desaťročia blízkymi spolupracovníkmi aj preto, že ich spájala geografická blízkosť a príbuzenské vzťahy.

V slovenskejandragogickej literatúre nájdeme problematiku ľudovýchovného pôsobenia Samuela Jurkoviča a Jozefa Miloslava Hurbana spracovanú prevažne v publikáciách o dejinách výchovy a vzdelávania dospelých (Perhács, Paška, 1995; Gallo, Škoda, 1986; Pasiar, 1975; Pasiar 1952). Ďalšie poznatkové odkazy o živote, aj ľudovýchovnom pôsobení Samuela Jurkoviča a Jozefa Miloslava Hurbana nachádzame v životopisných publikáciách (napr. Bodnár, 1925; Ruttkay, 1965; Winkler, 1982, 1987) alebo v rámci dejín konkrétneho miesta ich rodiska a životného pôsobiska (napr. Michálek, 1988).

Vybrané osobnosti Samuel Jurkovič a Jozef Miloslav Hurban ako priekopníci ľudovýchovy sú síce ako takí v týchto publikáciách uvedení, ale ich ľudovýchovné pôsobenie je spracované v stručnejšej podobe a v kontexte generácie štúrovcov. Absencia podrobnejšej osobitnej analýzy ľudovýchovných aktivít osobností Samuela Jurkoviča a Jozefa Miloslava Hurbana a ich prínosu pre rozvoj teórie a praxe edukácie dospelých sa stala dôvodom pre výber týchto dvoch osobností v rámci riešenej výskumnej úlohy.

Vždy som veľmi rada, keď sa môže odborný záujem spojiť s osobným. Tak ako to je aj v prípade tohto príspevku. Výber Samuela Jurkoviča a Jozefa Miloslava Hurbana, dvojice osobností, ktoré prispeli v 19. storočí k rozvoju výchovy a vzdelávania dospelých na Slovensku, nebol náhodný. Priviedol ma priamo do môjho rodného mesta. S Brezovou pod Bradlom sú spojené viaceré významné osobnosti verejného života. Patria k nim aj Samuel Jurkovič a Jozef Miloslav Hurban. Samuel Jurkovič sa v Brezovej narodil, Jozef Miloslav Hurban pôsobil na Brezovej tri roky ako kaplán, obaja svojimi aktivitami významne ovplyvnili dianie na Brezovej. Na Brezovej sa nachádzajú aj pamätníky na Samuela Jurkoviča a Jozefa Miloslava Hurbana, ako aj na udalosti, na ktoré mali výrazný vplyv a stali sa ich aktérmi.

V súvislosti s vybranou problematikou realizujeme teoretický historický výskum. Uplatňujeme kvalitatívne výskumné metódy, biografickú metódu a obsahovú analýzu. Uplatnenie biografickej metódy vidíme v obidvoch jej dimenziách: individuálnej aj skupinovej. Individuálna dimenzia odhaľuje myslenie, názory a život osobností a skupinová dimenzia vzťah k sociálnym, národným či politickým vplyvom a hnutiam. Biografická metóda umožňuje skúmať život a dielo Samuela Jurkoviča a Jozefa Miloslava Hurbana, nielen z hľadiska rozličných reakcií historických a socioekonomických udalostí, ale i z hľadiska rozličných reakcií na rovnaké udalosti generačne podobných osobností, z hľadiska individuálneho chápania a hodnotenia sociálnych procesov na základe vlastných životných skúseností (Rola osobností v rozvoji teórie edukácie dospelých).

1. Samuel Jurkovič a jeho ľudovýchovné pôsobenie

Samuel Jurkovič ako učiteľ začal pôsobiť v Novom Meste nad Váhom, kde zotrval pätnásť rokov. Ako tridsaťpäťročný (v roku 1831) pokračoval vo svojom učiteľskom povolaní v Sobotišti, kde pôsobil ďalších sedemnásť rokov. Práve učiteľská práca sa stala pre neho pomyselným mostom k ľudovýchovnému pôsobeniu. Veľmi dobre poznal každodenné problémy a potreby ľudí a priateľský vzťah k ľuďom sa stali základom jeho ľudovýchovného pôsobenia. Ľudovýchova sa mohla stať naplnením jeho života aj vďaka ďalším vlastnostiam jeho osobností, ktorými vynikal. Máme na mysli predovšetkým jeho skromnosť, obetavosť a pracovitosť.

Samuel Jurkovič sa narodil v Brezovej. V knihe o Brezovej pod Bradlom (Lehotská, 1988, s. 44), sa píše, že „Brezová darovala slovenskému národu jedného z najoddanejších, najpracovitejších a súčasne najskromnejších synov“. Samuel Jurkovič bol osobne veľmi skromný, nikdy mu nešlo o popularizovanie vlastnej osoby, získanie materiálnych výhod, lepšieho postavenia alebo kariéry. Jeho aktivity boli nezištnou službou ľudu (Ruttkay, 1965, s. 61).

Aj Jozef Miloslav Hurban, ktorý mal možnosť byť so Samuelom Jurkovičom v styku dlhé desaťročia, ho nazýval skromným, nenápadným, no tým viac obetavým, húževnatým, a predovšetkým čestným mužom (Ruttkay, 1965, s. 61).

„Samuel Jurkovič nepatril medzi vodcovské, energetické typy takých osobností, akým bol jeho mladý súčasník Jozef Miloslav Hurban. Stál síce v úzadí, no aj bez okázalosti a pátosu vykonal veľa pre zlepšenie sociálneho postavenia ľudu i pre národné hnutie“ (Ruttkay, 1965, s. 63). „Sobotišský učiteľ dokázal aj na dedinskej samote, vzdialený od kultúrneho a spoločenského centra, vykonať dielo hodné veľkého človeka. Jurkovič celým svojím životom dokázal, že skutočný vzdelanec a národovec si nájde svoje miesto medzi ľuďmi, venujúc mu všetok svoj um, najlepšie sily i talent, pretože takáto práca prinesie dobré ovocie“ (Ruttkay, 1965, s. 118-119).

Samuel Jurkovič v súvislosti so štúrovskou koncepciou ľudovýchovy konal **priekopnícke činy práve v sociálnej oblasti**. Veľmi dobre poznal rozličné spoločenské vrstvy slovenského vidieka a pomoc ľudu sa stalo preňho celoživotným poslaním.

V Sobotišti našiel pre svoje ľudovýchovné snaženie aj spolupracovníka, sobotištského evanjelického farára Jána Šuleka, s ktorým si aj osobne veľ-

mi dobre porozumel. J. Šulek ho zasvätil do miestnych pomerov a zameral ho na najdôležitejšie oblasti pomoci chudobnému ľudu (Ruttkay, 1965, s. 17-18).

V roku 1837 založili v Sobotišti spoločne **čitateľský spolok**, ktorý bol vtedy vyššou formou národnej výchovy a osvety. V ňom sa schádzali vzdelanejší národovci z celého okolia, aby sledovali noviny, časopisy a knihy susedných slovanských národov (Ruttkay, 1965, s. 22; Holečko, 1996, s. 19).

Spoločne organizovali aj **nedeľné školy**, ktoré predstavovali formu výchovy negramotných roľníkov. V rámci týchto škôl sa preberali základy gramotnosti, čítanie, písanie, rátanie. Okrem toho sa tu ľudia stretávali vždy v nedeľu popoludní, aby si vypočuli články a state z oblasti poľnohospodárskej výchovy, zdravotníctva, poznatky prírodných a spoločenských vied (Ruttkay, 1965, s. 22). Priamy vplyv na vznik nedeľných škôl mal spolok Tatrín. Štúr odporúčal ich vedenie učiteľom a farárom ako povolaným „duchovným vodcom ľudu“, majúc jednak dôveru ľudu a aj čas na to. Základnou súčasťou každej nedeľnej školy boli knižnice (Pasiar, 1952, s. 63).

Samuel Jurkovič je spojený aj so slovenským **divadelníctvom**. Divadelné umenie bolo blízke jeho náture a stalo sa vecou jeho srdca. V roku 1841 založil a organizoval ochotnícke divadlo pod názvom *Slovenské národné divadlo nitranské* (mestečko Sobotište patrilo vtedy do Nitrianskej stolice). Napriek svojmu honosnému názvu bolo v skutočnosti skromným združením ochotníkov. Úspešne vystupovalo v širokom okolí, aj keď zápasilo s nedostatkom peňazí, miestností a rekvizít. I jeho dcére Anne sa darilo odstraňovať nedôveru ľudí o vystupovaní na divadelnej scéne. A pre divadlo získala ďalšie dievčatá, čo bolo veľkým pokrokom.

Divadelná činnosť bola akýmsi vyvrcholením drobnej práce vtedajších slovenských vzdelancov v čitateľských spolkoch, pri zakladaní knižníc, ako aj pri iných podujatiach, popularizujúcich slovenské knihy. Osobnosti Samuela Jurkoviča, Jozefa Miloslava Hurbana, Jána Francisciho, Augusta H. Škutého, Ľudovíta Šuleka, Samuela i Ľudovíta Štúra, dávali dostatočnú záruku, že sa tieto divadelné predstavenia stanú žriedlom vzdelávania, osvety a školou národného povedomia. Nepriateľom týchto národnobuditeľských divadelných predstavení nebola len maďarská vládna trieda a jej prisluhovači z radov strednej šľachty i buržoázie, ale aj mnohí slovenskí konzervatívni a nežičliví mešťania (Ruttkay, 1965, s. 40-60).

Kým v prvých rokoch svojho učiteľského pôsobenia sa venoval Samuel Jurkovič predovšetkým ľudovému, organizoval a zakladal čitateľské spolky, nedeľné školy a knižnice, v ďalšom období sa sústreďuje na bezprostrednú **sociálnu pomoc dedinskému ľudu**. Pochopil totiž, že „odstra-

ňovanie biedy na dedinách je prvoradou záležitosťou, hneď za tým nasledovala nevyhnutnosť rozvoja spolkov medzi ľuďom“ (Ruttkay, 1965, s. 65).

Hospodárske otázky slovenského ľudu boli štúrovcom blízke. Avšak štúrovci, skoro celá generácia, boli toho náhľadu, že vzdelanie môže priniesť hospodársky pokrok. V tom nadväzujú na odkaz osvietencov. Usilujú sa na prvom mieste pôsobiť výchovne, aby zodbornili ľudí a pozdvihli ich. Takto im však unikal správny pohľad, že materiálna báza, hospodárske zabezpečenie života ľudu, je predpokladom rozvinutia vzdelanostnej úrovne ľudu (Pasiar, 1952, s. 57).

Narastajúca bieda, v dôsledku toho umieranie ľudí podlomených hladom a chorobami, cyklicky opakujúce sa hladové roky, stagnácia poľnohospodárskej a priemyselnej výroby, to boli znaky hlbokej krízy feudálneho zriadenia. Za takýchto okolností aj úsilie Samuela Jurkoviča o rozvinutie svojpomocných akcií medzi poddaným ľuďom pomocou úverového spolku možno hodnotiť veľmi vysoko (Ruttkay, 1965, s. 66-73).

Možno jednoznačne povedať, že „vrcholom životných snažení Samuela Jurkoviča zostáva **Spolok gazdovský v Sobotišti**, ktorý založil 9. februára 1845 spolu s Jozefom Miloslavom Hurbanom. Ním sa natrvalo zapísal do dejín svetového družstevníctva. Išlo o prvé svojpomocné úverové družstvo v Európe“ (Ruttkay, 1965, s. 4). Spolok slúžil ako prostriedok ochrany drobného roľníka a remeselníka proti úžere vládncích vrstiev na základe ľudovej svojpomoci. Samuel Jurkovič dal spolkom gazdovským vzor pre svojich súčasníkov aj ich potomkov. Podľa sobotištského vzoru bol ako prvý založený *Gazdovský spolok vo Vrbovcich*. Koncom toho istého roku vznikol *Gazdovský spolok na Myjave*. Najčastejšie sa spomína *Gazdovský spolok na Brezovej*, v Jurkovičovom rodisku. Tu sa podarilo uviesť do života Jurkovičom požadované harmonické spojenie hospodárskeho spolku s ľudovýchovnými inštitúciami. Mali tu vtedy aj nedeľnú školu s knižnicou a spolok miernosti. Všetky tri spolky sa vzájomne dopĺňali a spolupracovali.

Spolok si kládol pomerne vysoké ciele a popri zlepšovaní hospodárskych pomerov svojich členov mal aj výchovnú a vzdelávaciu funkciu. Každý člen mal byť súčasne aj členom spolku miernosti, pretože stanovy vyžadovali od členov spolku aj striezlivosť, mravnosť a plnenie občianskych povinností. Okrem toho každý člen spolku sa mal usilovať rozširovať svoje vzdelanie čítaním knižiek, stretnutiami a rozhovormi v rámci nedeľných škôl. Samuelovi Jurkovičovi totiž išlo o to, aby spolok mal dobrú povesť (duchovné bohatstvo), ktorú prevyšuje materiálny zisk (svetské gazdovstvo) tohto družstva. Rovnako sa dbalo na to, aby sa pôžička povolila len tomu, kto je statočný, usilovný, pracovitý, striezlivý a šetrný. Nedostal ju

opilec, násilník, človek, ktorý by si chcel požičať na nákup zbytočných a nepotrebných vecí.

Spolok fungoval na základe zásad dobrovoľnosti, svojpomoci, vzájomnosti a samosprávy. Dobrovoľnosť bola zakotvená v stanovách družstva. Samuel Jurkovič zdôrazňoval, že nemožno nikoho nútiť k vstupu do družstva. Svojpomoc vidíme v pravidelných vkladoch dohodnutej sumy, ako aj v požičavani na 6% úroky. Na pôžičku mali nárok nielen členovia aj nečlenovia spolku. Vzájomnosť sa prejavila v striedaní pôžičiek členom spolku i vzájomným ručením, ako aj tým, že funkcionári ručili za pokladnicu celým svojím majetkom. Samospráva sa uskutočňovala demokratickou voľbou predstavenstva, rozhodnutím väčšiny. Funkcionári spolku sa stretávali pravidelne každú nedeľu, pričom sa v tento deň vyberali aj vklady od členov spolku. Presnosť a dôkladnosť považoval Samuel Jurkovič za zásadné podmienky kolektívnej práce a svojpomoci, rovnako aj dodržiavanie stanov spolku. Spolok mal na začiatku tridsať členov, neskôr šesťdesiat. Na čele spolku stál predseda spolku, dvaja pokladníci, traja účtovníci a administrátori. Prijímanie členov malo slávnostný charakter, čítali sa stanovy spolku, po tomto oboznámení sa so stanovami spolku, noví členovia zložili sľub, ktorý potvrdili podpisom.

V roku 1848 pred revolúciou bol spolok gazdovský prinútený prerušiť svoju činnosť. Samuel Jurkovič, ktorý musel odísť z Uhorska, sa oň už nemohol starať. Po návrate do Sobotišt'a v roku 1849 sa činnosť spolku pokúšal oživiť, spoločenská situácia však spolku nepriala. A tak 28. januára 1851, po vyplatení všetkých členov, bol Samuel Jurkovič prinútený spolok rozpustiť (Ruttikay, 1965, s. 61-141).

2. Jozef Miloslav Hurban ako ľudovýchovní pracovník

Jozef Miloslav Hurban je priamym pokračovateľom a spolupracovníkom Samuela Jurkoviča v ľudovýchovej práci. Stáli spolu pri založení *Slovenského národného divadla nitrianskeho* a *Spolku gazdovského v Sobotišti*. Avšak nielen pracovný život Jozefa Miloslava Hurbana je spojený so Samuelom Jurkovičom. 7. októbra 1845 sa oženil s Annou Jurkovičovou, dcérou Samuela Jurkoviča.

Práve usporiadaná rodina, jeho manželka a deti dodávali mu silu a útechu v jeho pracovných snahách. Jeho manželka, nielenže mužovi neprekážala v jeho národných snahách, ale ho podporovala

a hrdinsky znášala všetky príkoria s jeho povinnosťami spojené (Bodnár, 1925, s. 91-92).

Počas štúdia na známom evanjelickom lýceu v Bratislave sa dostal Jozef Miloslav Hurban do blízkosti Ľudovíta Štúra, čo ho ovplyvnilo na celý život. Venoval sa literárnej a publicistickej činnosti, akciám národne uvedomelej inteligencie. Po skončení štúdia pôsobil ako kaplán (ako výpomocný kňaz) tri roky v Brezovej (1840-1843) a potom do konca svojho života ako evanjelický kňaz v Hlbokom (45 rokov).

Azda nemožno presnejšie charakterizovať osobnosť Jozefa Miloslava Hurbana a obdobie, v ktorom žil tak, ako to urobil T. Winkler (1987, s. 7). „Hurban je silná a prítlačivá osobnosť. Takmer polstoročie stál v dejinách, ktoré rozhodovali o osude slovenského národa vari v najneprajnejších časoch. A stál nie hocijako, len tak po členky, kdesi pri brehu, ale vždy v dejinnom prúde takmer vždy najmenej do pásu. Patril medzi velikánov slovenskej kultúry a vtlačil jej pečať svojej osobnosti“.

Jozef Miloslav Hurban sa vyznačoval pracovitosťou a cieľavedomosťou. M. Holečko (1998, s. 306) v tejto súvislosti uvádza, že „Hurban celý svoj život obetoval nezištnej práci pre národ. Bola to práca nadmieru záslužná, priekopnícka, pri ktorej musel prekonávať mnohé prekážky, ktoré hatili jeho zámery“. Jeho práca pre národ mala hlavnú črtu, bola prácou ľudovýchovou a osvetovou. Cieľom jeho ľudovýchovného a osvetového snaženia sa stalo predovšetkým povzniesť národné povedomie ľudí. Robil tak aj prostredníctvom podpory **vydávania kníh** v rámci osvetového spolku *Tatrin*, ktorého bol členom. Spolok bol založený v roku 1844. Reforma spisovného jazyka priniesla možnosť oslovovať prostredníctvom jazyka slovenský národ, čím aj samotný jazyk plnil osvetové poslanie.

V tejto súvislosti sa v krátkosti pristavíme pri národne významnej udalosti, uzákonení spisovnej slovenčiny. Aj preto, že v tomto procese zohral kľúčovú úlohu práve Jozef Miloslav Hurban. 14. februára 1843 sa pre slovenčinu v Bratislave rozhodol úzky okruh Štúrových spolupracovníkov. Konečné rozhodnutie padlo však práve na hlbockej fare krátko po príchode Jozefa Miloslava Hurbana na hlbockú farnosť začiatkom júla 1843. Myšlienka vytvoriť spolok na vydávanie slovenských kníh vznikla súčasne s kodifikáciou slovenčiny, teda v Hlbokom. Cieľom činnosti spolku bola predovšetkým podpora slovenčiny prostredníctvom vydávania literatúry (Fordinálová, 2007, s. 52-53, 56).

Už na Brezovej ako výpomocný kňaz začal pracovať na poli ľudovýchovného pôsobenia. Aj vďaka úzkej spolupráce so Samuelom Jurkovičom 10. apríla 1842 založil v Brezovej **nedel'nú školu**, ktorá bol prostredím pre stretnutia miestnych obyvateľov. Hneď pri založení školy bola otvorená kniž-

nica a čitateľský spolok. Hurban založil nedeľnú školu s úmyslom osvietenstva a národnobuditeľstva. V liste K. S. Amerlingovi (1842, Winkler, 1987, s. 47) uvádza „len nech ducha trochu pozdvihneme, osvietime, k sebedomej rozhladenosti najprv materiálnej, potom vyššej povzbudíme“. Kniham, ako výchovno-vzdelávacím prostriedkom, pripisovali štúrovci veľký význam. Usilovali sa vypestovať záujem o čítanie kníh, čo bol jeden z cieľov nedeľných škôl (Gallo, Škoda, 1986, s.138).

„V jeho ľudovýchovnom a osvetovom programe nemohla chýbať snaha o odstránenie značne rozšíreného patologického javu najbiednejších vrstiev, alkoholizmu (Holečko, 1998, s. 307). Na Brezovej aj v Hlbokom, kde odišiel za farára z Brezovej, založil na riešenie tohto problému, **spolok miernosti**. Spolky miernosti mali viesť k abstinencii a miernosti v pití alkoholu. Plnili aj vzdelávaciu funkciu. Tí, ktorí sa zriekli pitia si v spolkoch začali rozširovať obzory, aby sa vo svojich predsavzatiach a vlastnom rozhodnutí utvrdili a vzdelávaním prišli k presvedčeniu, že správne konali (Pasiar, 1956, s. 309).

Myšlienka zakladať spolky miernosti vznikla pôvodne v Írsku v roku 1838. Už v roku 1840 založil prvý spolok miernosti Peter Árvay v Bobrovci (Liptov). Jozef Miloslav Hurban ako jeden z hlavných organizátorov spolkov miernosti odhaduje počet založených spolkov do roku 1847 na 500. Zaujímavosťou je, že na účel zlepšenia fungovania spolkov miernosti, vznikol v roku 1847 *Prvý ústredný spolok zakladateľov spolkov miernosti*. Pôsobnosť spolkov miernosti trvala polstoročie (pozri Pasiar, 1952, s. 60-62, Holečko, 1996, s. 21).

Jozef Miloslav Hurban sa zaoberal aj teóriou nedeľných škôl a spolkov miernosti. Po skúsenostiach na Brezovej a v Hlbokom so spolkami miernosti a nedeľnými školami napísal spis *Slovo o spolkoch miernosti a školách nedeľných*. Do tlače sa dostal v roku 1846 (Gallo, Škoda, 1986, s. 138).

Aj Ľudovít Štúr veľakrát verejne uznal a podporoval ľudovýchovné a osvetové snahy Samuela Jurkoviča a Jozefa Miloslava Hurbana. Na stránkach *Slovenských národných novín* (založené boli v roku 1845) vo viacerých článkoch formuluje východiská pre vedenie ľudových škôl a spolkových aktivít. Ľ. Štúr píše v článku *Ľudové školy* o tom, že vo vyspelých štátoch Európy zohrali nedeľné školy významnú úlohu už koncom 18. storočia. Navrhuje zakladať dva typy nedeľných škôl. Prvý určuje pre tých, ktorí sú negramotní, lebo nechodili do školy alebo už všetko zabudli. Tí sa majú učiť čítať, písať, rátať. V druhom type navrhuje venovať sa všestrannému vzdelávaniu. Spolu s nedeľnými školami odporúča zakladať aj ľudové knižnice a čitateľské spolky. Vyzdvihuje aj zakladanie spolkov miernosti v článku *Spolky miernosti*, ktorými sa dá bojovať proti alkoholizmu. Ľudovít Štúr

v ďalších dvoch zo svojich článkov *Život domáci a pospolitý a Pospolitosť a jednotlivosť* zdôrazňuje, že je ľudí potrebné vychovávať k svojpomoci a spolupatričnosti. Obidva príspevky spája myšlienka, že človek sa nemá uzatvárať len do rodinného života. Videl v tom brzdu novodobej slovenskej spoločnosti. Obec je spoločenstvo, ktoré prijíma človeka z rodiny a poskytuje mu vzdelanie, vo verejnej aktivite pôsobí človek na mnohých, tam sa ukazuje bystrosť jeho umu, sila jeho vôle, šľachetnosť jeho srdca (Hučko, 1988, s. 139-140).

Záver

Ľudovýchovné poslanie Samuela Jurkoviča a Jozefa Miloslava Hurbana vychádzalo z ich pracovného zamerania, Samuela Jurkoviča ako učiteľa a Jozefa Miloslava Hurbana ako kňaza. Okrem toho, alebo presnejšie povedané, práve preto, plne korešpondovalo s ich osobnostnými vlastnosťami. Obaja nachádzali zmysel svojho života v úsilí nezištne a obetavo pomáhať ľuďom v tom, aby žili svoj každodenný život lepšie. Na tento účel boli ochotní uplatniť svoje vzdelanie, odovzdávať svoje vedomosti a skúsenosti v záujme šírenia vzdelanosti ľudí a povzbudzovania ich národného vedomia a sebedovomria. Boli hlboko prosociálni, vyznačovali sa znalosťou života ľudí a jeho potrieb, záujmom o ľudí a zmyslom chápať potreby ľudí. K tomu boli pracovití a húževnatí, schopní premieňať svoje myšlienky v konkrétne činy. Vyzdvihnúť môžeme aj to, že pre prácu ľudovýchovných pracovníkov, disponovali Samuel Jurkovič a Jozef Miloslav Hurban dobrými organizačnými schopnosťami, schopnosťou aktivizovať ľudí k spolupráci a svojpomoci. Pre súčasnú prax výchovy a vzdelávania dospelých môžu byť svojimi osobnostnými vlastnosťami určite svetlým vzorom a príkladom.

Samuel Jurkovič a Jozef Miloslav Hurban mali veľa spoločného. Spájalo ich nielen rovnaké pole záujmu, ale aj príslušnosť a sympatie k štúrovskej generácii, stretli sa na rovnakom mieste a príbuzenské vzťahy upevnili ich osobnú aj pracovnú blízkosť. Pre súčasnosť prinášajú odkaz, že spolupráca, záujem o ľudí a odvaha sú základným predpokladom pre úspešnú výchovno-vzdelávaciu prácu s dospelými, tak na poli teórie i praxe.

Svojím ľudovýchovným snažením viedli ľudí k samostatnosti, svojpomoci, spolupatričnosti, snažili sa u ľudí vzbudzovať záujem o veci verejné, obecné aj národné. Pre osobný a rodinný život sa usilovali u ľudí rozvíjať mravné vedomie, šetrnosť a striedlivosť. Ako vidíme, nedeľné školy, knižnice, spolky miernosti a hospodárske spolky boli miestom osvetovej a vzdelávacej činnosti a ľudovýchovných snáh so širokým záberom (mravná vý-

chova, náboženská výchova, občianska výchova, výchova k zdraviu, pracovná výchova).

Aktivizovať ľudí sa im darilo úspešným zavádzaním vhodných foriem práce s nimi. Tou najvhodnejšou bola práve forma združovania sa v nedeľných školách, knižniciach, spolkoch miernosti a hospodárskych školoch. Spolkovou formou ľudovýchovy sa aj u nás na Slovensku vytvárali počiatky skupinovej a komunitnej sociálnoedukačnej práce. Samuel Jurkovič a Jozef Miloslav Hurban, v prostredí v ktorom žili, veľmi dobre identifikovali miestne problémy, objavili a uplatnili spolkovú formu práce, aby pre zmiernenie biedy, negramotnosti, nízkej vzdelanosti, alkoholizmu získali tých, ktorých sa problémy priamo týkali, a tak spoločne pracovali na sociálnych zmenách. Účinnými prostriedkami ich ľudovýchovných snáh boli časopisy a knihy, hmotná, ale aj duchovná pomoc. Pre štúrovskú generáciu bol však najprirodzenejším ľudovýchovným prostriedkom práve samotný slovenský jazyk.

Samuel Jurkovič a Jozef Miloslav Hurban zakladaním nedeľných škôl, knižníc, čitateľských spolkov, hospodárskych spolkov a spolkov miernosti, pre ľudovýchovu vytvorili jej širokú inštitucionálnu základňu. Zaslúžili sa, povedané rečou dneška, o inštitucionalizáciu výchovy a vzdelávania dospelých. J. Gallo a K. Škoda (1986, s. 137) považujú hospodárske spolky zakladané Štúrovcami za úsilie o inštitucionalizáciu vzdelávania dospelých. J. Perhács a P. Paška (1995, s. 18) konštatujú, že z hľadiska budovania systému ľudovýchovy a osvety sa javí systém spolkov a nedeľných škôl ako najdokonalejší program vzdelávania dospelých v tomto období.

Môžeme ďalej vidieť, že aj v minulosti, podobu edukácie dospelých, jej inštitúcie a formy, významne determinovali spoločenské faktory. Vtedajšia spoločenská situácia bola zvlášť zložitá, vyznačovala sa feudálnym útlakom a biedou vtedajšej dediny. Samuel Jurkovič a Jozef Miloslav Hurban sa snažili prispieť k riešeniu vtedajších spoločenských problémov, ktorými boli predovšetkým bieda, alkoholizmus, negramotnosť a nízka vzdelanosť. V boji proti biede zakladali hospodárske spolky, alkoholizmus sa snažili eliminovať spolkami miernosti, negramotnosť a nízku vzdelanostnú úroveň ľudí mali pomôcť odstraňovať nedeľné školy, knižnice a divadelné spolky.

V tejto súvislosti Š. Pasiar (1956, s. 304) konštatuje, že štúrovská generácia dala ľudovýchove spoločenské ciele. „Štúr si dobre uvedomoval vzdelanostnú situáciu slovenského ľudu a nezabudol nato, že čo slovenským ľuďom nedala a nemohla dať škola, musí im dať ľudovýchova, organizovaná vo výchovných, vzdelávacích a iných spolkoch, ktoré zakladali pre tento účel“. Možno tiež súhlasiť so slovami, že hospodárske, čitateľské, protialkoholické a iné spolky zakladané a vedené slovenskou dedinskou inteli-

genciou, síce nemohli vyliečiť úplne základné sociálne neduhy vtedajšej spoločnosti zmietanej rozpormi feudalizmu, ale aj tak kliesnili cestu k pokroku (Ruttkey, 1965, s. 4).

Na záver možno vysloviť názor, že predstavené ľudovýchovné aktivity Samuela Jurkoviča a Jozefa Miloslava Hurbana sú inšpiráciou pre profesionálnu, kultúrnu aj sociálnu andragogiku v súčasnosti, resp. pre ďalšie profesionálne vzdelávanie, kultúrno-výchovnú a sociálnovýchovnú prácu s dospelými. Pre profesionálnu andragogiku sú predovšetkým inšpiráciou hospodárske spolky, pre kultúrnu andragogiku ochotnícke divadelníctvo, knižnice, čítárne a pre sociálnu andragogiku nedeľné školy, spolky miernosti, ale aj hospodárske spolky. S určitou dávkou zjednodušenia, môžeme vidieť, že už v 19. storočí Samuel Jurkovič a Jozef Miloslav Hurban svojimi ľudovýchovnými a osvetovými aktivitami tvorili prazáklady budúcej profesijnej, kultúrnej aj sociálnej andragogiky, tak ako ich poznáme dnes.

Literatúra

- BODNÁR, J. 1925. *Dr. Jozef Miloslav Hurban (1817-1888)*. Bratislava : Vydavateľstvo Družstva v Bratislave. 98 s.
- FORDINÁLOVÁ, E. 2007. Dozrievanie Hurbanovej osobnosti a zápas za slovenčinu. In: ROLKOVÁ, N. (zost.) *Jozef Miloslav Hurban – prvý predseda Slovenskej národnej rady*. Bratislava : Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky, s. 40-69. ISBN 978-80-89052-37-0.
- GALLO, J., ŠKODA, K. 1986. *Dejiny pedagogiky dospelých*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 272 s. 67-219-86.
- HOLEČKO, M. 1998. Jozef Miloslav Hurban - osvetový dejateľ. In *Literárnomúzejný letopis*, roč. 28, s. 306-312.
- HOLEČKO, M. 1996. Samuel Jurkovič – divadelník, kultúrno-osvetový dejateľ. In : *Národná osveta*, 1996, roč. 6, č. 17-18, s. 18-21.
- HUČKO, J. 1988. *Život a dielo Ľudovíta Štúra*. 2. doplnené vydanie. Martin : Vydavateľstvo Osveta. 256 s. 70-018-88.
- LEHOTSKÁ, D. 1988. Dejiny Brezovej od najstarších čias do roku 1918. In : MICHÁLEK, J. ed. 1988. *Brezová pod Bradlom*. Bratislava : STIMUL, s. 11-72. ISBN 80-85697-86-6.
- MICHÁLEK, J. ed. 1988. *Brezová pod Bradlom*. Bratislava : STIMUL. 413 s. ISBN 80-85697-86-6.
- PASIAR, Š. 1975. *Dejiny výchovy dospelých na Slovensku*. Bratislava : Vydavateľstvo Obzor. 306 s.
- PASIAR, Š. 1956. Ľudovýchovná činnosť Ľudovíta Štúra. In : *Ľudovít Štúr. Život a dielo. 1815-1856*. Zborník materiálov z konferencie Historického ústavu SAV. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, s. 303-314. A-55747.

- PASJAR, Š. 1952. *Z dejín slovenskej ľudovúchovy do roku 1918*. Martin : Matica slovenská. 119 s.
- PERHÁCS, J. 2011. *Personalizačné a socializačné aspekty rozvoja osobnosti dospelých*. Praha : Rozlet a Česká andragogická spoločnosť. 157 s. ISBN 978-80-904824-4-9.
- PERHÁCS, J., PAŠKA, P. 1995. *Dospelý človek v procese výchovy*. Bratislava : Stimul. 157 s. ISBN 80-85697-21-1.
- Rola osobnosti v rozvoji teórie edukácie dospelých*. Návrh vedeckého projektu. Vedecká grantová agentúra Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a Slovenskej akadémie vied. 2015.
- RUTTKAY, F. 1965. *Samuel Jurkovič. Priekopník slovenského družstevníctva a jeho doba*. 2. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : Obzor. 272 s. 65-116-65.
- WINKLER, T. 1987. *Jozef Miloslav Hurban. Život zvoniaci činom. Život a dielo v dokumentoch*. Martin : Vydavateľstvo Osveta. 264 s. 70-044-87.
- WINKLER, T. 1982. *Perom a mečom*. Bratislava : Tatran. 251 s. 61-430-82.